

Zbyszko Pisarski

UDOSTĘPNIENIE TURYSTYCZNE PARKU NARODOWEGO GÓR STOŁOWYCH

L'ACCESSIBILITÉ TOURISTIQUE DU PARC NATIONAL DANS LES MONTAGNES DE TABLE

TOURIST ACCESS OF STOŁOWE MOUNTAINS NATIONAL PARK

I. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA

Park Narodowy Gór Stołowych (PNGS) powstał na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 16 IX 1993. Jego powierzchnia wynosi 6280 ha, z czego lasy zajmują 89%. PNGS ma dosyć zwarty kształt, ale w jego wnętrzu znajdują się dwie „dziury”: enklawa wokół wsi Karlów oraz tereny kamieniołomu. Park jest otoczony otuliną o powierzchni 10 575 ha, gdzie znajdują się uzdrowiska: Kudowa, Duszniki i Polanica oraz inne miejscowości: Radków, Szczytna i Lewin. PNGS przylega do granicy z Czechami, sąsiadując z obszarem chronionym (ChKO) Broumovsko.

Góry Stołowe słyną w całym kraju ze swych nieprzeciętnych walorów krajozobrazowych, na które składają się unikatowe formy skalne. Największe nagromadzenie skał o fantastycznych kształtach znajduje się w masywie Wielkiego i Małego Szczelińca, w labiryncie Błędnych Skał i na terenie Skalnych Grzybów. Góry Stołowe są jedynymi w Polsce górami o budowie płytowej. Mają również wiele doskonałych punktów widokowych znajdujących się na krawędziach stoliw. Mimo silnego przekształcenia szaty roślinnej (monokultury świerkowe), zachowały się cenne fragmenty lasów liściastych oraz bagiennych (Wielkie Torfowisko Batorowskie). Istotnym walorem są również zbiorowiska łąkowe. W parku licznie występują chronione i rzadkie gatunki roślin i zwierząt.

Do walorów turystycznych PNGS należy również zaliczyć obiekty antropogeniczne: kościół i niektóre domy w Pasterce, kaplicę św. Anny, ruiny Fortu Karola, schronisko na Szczelińcu, krzyże, kapliczki i elementy historycznego zagospodarowania turystycznego (szlaki, schody, drogowskazy). Znakomite walo-

ry widokowe posiada Droga Stu Zakrętów, która na odcinku 23 km pokonuje 400 m różnicy wysokości.

Walory turystyczne PNGS sprzyjają rozwojowi turystyki pieszej, rowerowej, narciarskiej i wspinaczek skalnych. Największe znaczenie w ruchu turystycznym w PNGS odgrywa turystyka związana ze zwiedzaniem dwóch rezerwatów skalnych – Szczelińca Wielkiego i Błędnych Skał. Przyciągają one tłumy wycieczkowiczów i turystów indywidualnych, z czym wiąże się intensywny ruch pojazdów. Dyrekcja parku szacuje liczbę turystów w całym PNGS na ok. 300 000 osób rocznie (1995). Oznacza to silną koncentrację ruchu turystycznego w odniesieniu do najatrakcyjniejszych miejsc parku podczas półroczia letniego, szczególnie zaś w czasie weekendów. Rozbudowa całorocznej bazy noclegowej przyczynia się do lansowania turystyki pobytowej w Karłowie, Pasterce i Ostrej Górze. Pozostała część parku jest znacznie słabiej wykorzystana i penetrowana przez niewielką liczbę spacerowiczów oraz turystów pieszych, na co istotny wpływ ma nie tylko stan i rozwój sieci szlaków, ale także istniejący układ komunikacyjny wraz z funkcjonującymi parkingami. Latem i jesienią park odwiedzają również liczni zbieracze jagód i grzybów.

Obserwacje wskazują na to, że Góry Stołowe stanowią dla większości odwiedzających najczęściej tylko jeden z celów przyjazdu do Kotliny Kłodzkiej. Wynika to z różnorodności walorów turystycznych (przyrodniczych, uzdrowiskowych i kulturowych) całej Kotliny Kłodzkiej oraz jej sąsiedztwa, a także z braku dostatecznego rozpropagowania walorów całego obszaru Gór Stołowych. Efektem tej sytuacji jest wspomniana koncentracja przestrzenna i czasowa ruchu turystycznego, w którym dominują kilkugodzinne pobyty na terenie PNGS oraz intensywny ruch pojazdów na Drodze Stu Zakrętów, który stanowi istotne zagrożenie dla przyrody parku.

2. NATĘŻENIE RUCHU POJAZDÓW

W celu przeanalizowania ruchu pojazdów na Drodze Stu Zakrętów, przeprowadzono odpowiednie pomiary latem 1995, które powtórzono w lipcu i sierpniu 1996 r. Były one prowadzone w dni robocze i świąteczne, przy słonecznej, pochmurnej i deszczowej pogodzie. Zasadnicze pomiary były prowadzone nieprzerwanie od godz. 9 do 17 i to w dwóch punktach jednocześnie (na Lisiej Przełęczy i na skrzyżowaniu do Pasterki). Dominowały w ruchu samochody osobowe (89%). Pozostałe kategorie mają znacznie mniejsze udziały: autokary 2%, minibusy 4%, ciężarowe i dostawcze 5%. Należy podkreślić ogromny wzrost liczby rowerzystów.

W pogodne dni świąteczne maksymalne natężenie ruchu pojazdów na Drodze Stu Zakrętów przekracza 140 pojazdów/godz. W pochmurne dni świąteczne natężenie ruchu jest mniejsze, ale nadal może przekraczać 100 pojazdów/godz.

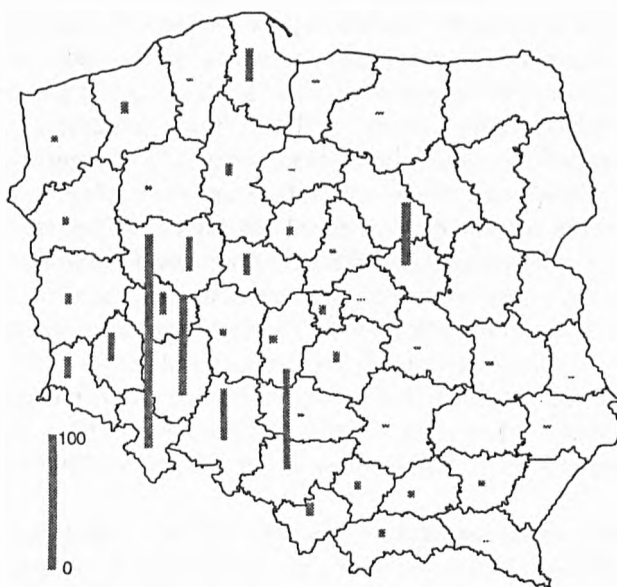
T a b e l a 1

Pomiary ruchu pojazdów na Drodze Stu Zakrętów

Le mesurage du mouvement des véhicules sur la Route de Cent Virages

Liczba pojazdów ogółem	W tym autokary	Miejsce pomiaru	Data	Długość pomiaru (h)
104	5	Lisia Przełęcz	8 VIII 1995	6
729	33	skrzyżowanie do Pasterki	9 VIII 1995	6
553	20	Kształtna Łąka	9 VIII 1995	6
74	0	Lisia Przełęcz	24 VII 1996	2
190	5	Lisia Przełęcz	26 VII 1996	2
188	6	Lisia Przełęcz	27 VII 1996	2
567	14	Lisia Przełęcz	1 VIII 1996	8
708	12	Lisia Przełęcz	4 VIII 1996	8
687	17	Lisia Przełęcz	10 VIII 1996	6
139	7	Lisia Przełęcz	13 VIII 1996	9
515	24	skrzyżowanie do Pasterki	1 VIII 1996	8
528	24	skrzyżowanie do Pasterki	4 VIII 1996	8
534	10	skrzyżowanie do Pasterki	10 VIII 1996	7

Ź r ó d ł o: badania własne, z wyjątkiem trzech pomiarów z 1995, wykonanych na zlecenie Narodowej Fundacji Ochrony Środowiska

Rys. 1. Pochodzenie właścicieli pojazdów na Drodze Stu Zakrętów

Dessin 1. L'origine des véhicules sur la Route de Cent Virages

W dni robocze natężenie ruchu znacznie maleje: przy ładnej pogodzie – mniej więcej o 30%, a przy deszczowej – nawet o 80%, co oznacza silną korelację natężenia ruchu z dniami wolnymi oraz z warunkami pogodowymi.

Pomiary ruchu na Drodze Stu Zakrętów w roku 1996 zostały połączone z identyfikacją pochodzenia właścicieli pojazdów za pomocą odczytu numerów rejestracyjnych. Blisko 8% stanowiły samochody zagraniczne, wśród których dominowały niemieckie. Znacznie mniej było czeskich i holenderskich. Średnio niemal co czwarty samochód miał wałbrzyską rejestrację. Wśród ogółu pojazdów z woj. wałbrzyskiego 58% należało do mieszkańców obszaru tzw. Konsorcjum „Turystycznej Szóstki” (czyli sześciu gmin, na których terenie leży PNGS). Jako ruch lokalny, stanowią one ok. 13% całości ruchu na Drodze Stu Zakrętów.

3. TURYSTYKA W REZERWATACH SKALNYCH SZCZELINIEC I BŁĘDNE SKAŁY

Rezerваты skalne Szczeliniec Wielki i Błędne Skały są największą atrakcją Gór Stołowych, ściągając do PNGS setki tysięcy turystów. Zwiedzanie przebiega po ściśle wyznaczonych trasach i może odbywać się pod opieką przewodnika PTTK lub PNGS. Wstęp jest płatny, a sprzedaż biletów, obsługą turystów i dzierżawą parkingów zajmują się agenci. Punkty widokowe są ogrodzone barierkami, w wielu miejscach znajdują się niezbędne schodki, kładki i podesty. Daleko idąca ingerencja w przyrodę, polegająca na wybudowaniu znacznych ułatwień, ma na celu pomóc zwiedzającym, którzy często są w ogóle nie przygotowani do wyjścia w góry (nieodpowiednie obuwie, ubranie itd.).

Wielkość sprzedaży biletów daje obraz frekwencji w rezerwach. Dyrekcja PNGS ocenia ten ruch na 100 tysięcy osób rocznie w każdym z rezerwatów. Od maja są to głównie uczestnicy wycieczek szkolnych, które wraz z nadejściem wakacji ustępują miejsca wczasowiczom, kuracjuszom i turystom indywidualnym, wśród których jest wiele rodzin z dziećmi. Zdarzają się również grupy wędrownie, obozy itp. Pod koniec wakacji ruch maleje, aby jeszcze wzrosnąć we wrześniu, kiedy znowu pojawiają się wycieczki szkolne.

Przeprowadzone pomiary ruchu turystycznego dały następujące wyniki: Szczeliniec Wielki – 1119 osób 4 VIII 1995 (piątek), 1517 osób 12 VIII 1995 (sobota), 618 osób 31 VII 1996 (środa); Błędne Skały – 1089 osób 8 VIII 1995 (wtorek).

Choć Karlów został wyłączony z granic PNGS i funkcjonuje na prawach otuliny jako enklawa w centrum parku, to jednak jest on naturalnym i najważniejszym węzłem dróg i szlaków w Górach Stołowych. Położenie Karlowa u stóp masywu Szczelińca sprzyjało wykształceniu się tradycji turystycznego udostępnienia tego szczytu i całych Gór Stołowych. Karlów mógłby lepiej od-

grywać rolę ośrodka turystycznego, gdyby rozwinięto ofertę usług, ze szczególnym uwzględnieniem szeroko rozumianej informacji.

4. TURYSTYKA PIESZA I NATĘŻENIE RUCHU NA SZLAKACH

Turystyczne szlaki piesze w Górach Stołowych mają długą tradycję. Wiele historycznych tras, wytyczanych i utrzymywanych przez niemieckie towarzystwa turystyczne, zachowało się do dziś. Do roku 1995 sieć szlaków znakowanych na terenie PNGS została rozbudowana do łącznej długości 70 km, co oznaczało, że na każdy 1 km² powierzchni parku przypadało 1,1 km szlaków. W 1995 r. przybyło 30 km nowych szlaków, w związku z czym obecnie PNGS ma 100,3 km znakowanych szlaków pieszych, co podnosi wskaźnik nasycenia szlakami do 1,6 km/km². Jest to wartość uznawana w parku za docelową, która miałaby ulegać jedynie niewielkim korektom. Dla porównania, gęstość szlaków na obszarze PNGS i otuliny łącznie wynosi ponad 1,3 km/km², a samej otuliny – ok. 1,2 km/km².

Turystyka piesza poza omówionymi rezerwatami skalnymi, jest rozproszona po całym Parku. Dużą frekwencją cieszą się Skalne Grzyby, często odwiedzana jest krawędź od Narożnika przez Kopę Śmierci do Skał Puchacza oraz Białe Skały (obydwa szlaki układają się w bardzo popularną „pętlę” zaczynającą się na Lisiej Przełęczy). Inne atrakcyjne szlaki o większym nasileniu ruchu wiodą z Karłowa na Błędne Skały (czerwony), z Radkowa w kierunku Pasterki (żółty) i Szczelińca (niebieski). Ogólnie jednak większość szlaków w PNGS jest umiarkowanie uczęszczana, co oczywiście podnosi ich walor wypoczynkowy.

Pomiary ruchu na szlakach pieszych w roku 1995 dały następujące wyniki:

- szlak czerwony na Skalnych Grzybach – 61 osób 3 sierpnia 1995 (czwartek),
- szlak czerwony na Skalnych Grzybach – 98 osób 5 sierpnia 1995 (sobota),
- szlak czerwony na Skalne Grzyby (pod Szczelińcem) – 53 osoby 3 sierpnia 1995 r. (czwartek),
- szlak czerwony na Skalne Grzyby (pod Szczelińcem) – 98 osób 5 sierpnia 1995 r. (sobota),
- szlak czerwony na Błędne Skały z Karłowa – 177 osób 3 sierpnia 1995 r. (czwartek),
- szlak czerwony na Błędne Skały z Karłowa – 176 osób 5 sierpnia 1995 r. (sobota).

Pomiary ruchu na szlakach, powtórzone w 1996, dały następujące wyniki:

- Skalne Grzyby (Rogacz) – szlak czerwony i żółty – 88 osób 8 sierpnia 1996 r. (czwartek, godz. 12–13),
- Sawanna Łężycka – szlak zielony – 18 osób 28 lipca 1996 r. (niedziela, godz. 13–15),

Batorówek – szlak niebieski i żółty – 16 osób 22 lipca 1996 r. (poniedziałek, godz. 17.30–18.30).

5. INNE FORMY TURYSTYKI

Turyści narciarze mogą znaleźć w Górach Stołowych doskonałe warunki do odbywania wędrówek na nartach. Poza strefami krawędziowymi i zgrupowaniami skał, obszar PNGS posiada wręcz idealne warunki do uprawiania turystyki zimowej. Łagodnie pofalowane płaskowyzę z wystarczającą pokrywą śniegową oraz wspomniane ścieżki, dukty i drogi leśne dają możliwość odbywania wielu wycieczek. Większość szlaków letnich nadaje się do narciarskich wędrówek, a jeszcze bardziej odpowiednie są dla nich trasy rowerowe.

Turystyka rowerowa zyskuje coraz więcej zwolenników. PNGS jest odwiedzany przez rosnącą liczbę amatorów rowerów górskich. Najbardziej uczęszczaną trasą jest Droga Stu Zakrętów, która ze względu na intensywny ruch samochodowy stwarza duże niebezpieczeństwo dla rowerzystów. O wiele bardziej odpowiednie dla turystyki rowerowej są drogi leśne. Korzystają z nich rowerzyści, penetrujący wnętrze parku. Większość szlaków pieszych również znakomicie nadaje się do jazdy rowerem górskim. Jak do tej pory nie było poważniejszych konfliktów między rowerzystami a pieszymi, ale mogą się one zdarzać przy większej frekwencji, dlatego wskazane byłoby ich rozdzielenie.

Góry Stołowe, w środowisku wspinaczy znane jako Hejszowina, mają wieloletnią tradycję wspinaczkową. Jako jedyne w Polsce góry piaskowcowe o budowie płytowej, są niezwykle atrakcyjne dla grona entuzjastów, którzy upodobali sobie ten rodzaj skałek i ścian. Etyka wspinaczkowa zakazuje im posługiwania się technikami, które mogłyby uszkadzać skałę piaskowcową (wbijanie/wybijanie haków, twarde obuwie, magnezja i in.). Tradycyjnie jest to teren eksplorowany przez środowisko łódzkie PZA oraz śląskie i warszawskie. Grono to liczy sto – sto kilkadziesiąt osób. Mimo nagłościonej kontrowersji wokół udostępnienia Gór Stołowych dla wspinaczek, problem wydaje się mieć niewielkie znaczenie, ponieważ oceny GOPR szacują średni stopień penetracji wspinaczkowej w PNGS na jeden – dwa zespoły (dwuosobowe) dziennie, od kwietnia do listopada. Wynika stąd, że Hejszowina nie jest wcale zbyt mocno eksploatowana przez wspinaczy, którzy gdzie indziej tłumnie oblegają atrakcyjne skałki i ściany (np. w Tatrach czy na Jurze). Oznacza to znikomą antropopresję wspinaczkową w porównaniu z intensywnym ruchem samochodowym i setkami tysięcy turystów w rezerwatach na Szczelińcu i Błędnym Skałach.

6. ZAGADNIENIA PROBLEMOWE

Udostępnienie turystyczne PNGS niesie ze sobą szereg zagadnień problemowych. Wiążą się one z poszczególnymi aspektami tego udostępnienia, omówionymi w poprzednich rozdziałach. Zagadnienia problemowe są źródłem potencjalnych bądź istniejących konfliktów, a także powodują określone zagrożenia dla walorów turystycznych PNGS. Nakładają się one na zespół innych zagrożeń, takich jak zanieczyszczenie powietrza z daleko idącymi konsekwencjami dla stanu zdrowotności lasów, skażenie wód i gleby, plagi szkodników, nadmierne pogłowie zwierzyny płowej, ucieczka wód gruntowych, zaburzenie stabilności masywów skalnych, działalność kamieniołomu, synantropizacja szaty roślinnej.

Zagadnienia problemowe są najważniejszym wyzwaniem dla dyrekcji parku narodowego i ich rozwiązanie będzie decydować o obliczu turystyki w Górach Stołowych. Dodatkowym utrudnieniem są zmieniające się uwarunkowania zewnętrzne (przemiany społeczno-ekonomiczne, wykształcanie się inicjatyw gospodarczych i turystycznych, niejasność przepisów prawnych, limity budżetowe itd.) oraz skromne dotychczasowe doświadczenia administracji PNGS.

Zagadnienia problemowe można byłoby połączyć w kilka grup, wiążących się z różnymi aspektami udostępniania turystycznego. Przy ich omawianiu nasuwają się propozycje działań, mających na celu rozwój turystyki w PNGS bez szkody dla środowiska.

Nadmierny ruch pojazdów na Drodze Stu Zakrętów wprowadza silną antropopresję, rozcinając obszar PNGS. Bez tego ruchu penetracja turystyczna byłaby znacznie ograniczona i miałaby inny charakter, pozbawiony atrybutu motoryzacyjnego. Całkowite zamknięcie tej drogi wydaje się nierealne, ale konieczne może stać się limitowanie liczby pojazdów, np. poprzez wprowadzenie ograniczeń ilościowych, czasowych lub opłat za przejazd. Powinno to być powiązane z rozwojem transportu alternatywnego oraz poprawieniem stanu parkingów w PNGS i na jego obrzeżu. Należałoby natomiast dążyć do zamknięcia dla ruchu zmotoryzowanego innych dróg w granicach parku i przeznaczyć je dla rowerzystów i pieszych oraz transportu ekologicznego.

Silna koncentracja ruchu turystycznego, związana ze zwiedzaniem rezerwatów skalnych Szczeliniec Wielki i Błędne Skały, wynika z charakteru walorów turystycznych PNGS oraz z zainteresowania nimi u przyjezdnych. Kontrolowana koncentracja może mieć swoje zalety, dlatego powinna być utrzymywana, zwłaszcza że oba rezerwaty są przygotowane do przyjmowania setek tysięcy turystów, a pozostałe tereny nie.

Rozwój turystyki pobytowej w Karłowie zaczyna zagrażać walorom przyrodniczym i krajobrazowym Gór Stołowych. Wszelka ingerencja w kształtowanie zabudowy i organizowanie turystyki w Karłowie jest ograniczona, ponieważ leży on poza granicami PNGS.

Turystyka piesza i natężenie ruchu na szlakach stanowią problem wtedy, gdy dochodzi do dewastacji okolicznych terenów: zaśmiecenia, erozji, wydeptywania, pozostałości po zakładaniu dzikich biwaków itd. Dlatego zasadne wydaje się skorygowanie i uporządkowanie przebiegu szlaków. Wiele kontrowersji budzi chodzenie poza szlakami, które zwykle w polskich parkach narodowych jest całkowicie zabronione. W Górach Stołowych istnieją dogodne trasy turystyczne, które nie zostały wyznakowane, choćby wspomniane wcześniej drogi leśne lub inne ścieżki.

Turystyka zimowa, związana z wędrowkami pieszymi lub narciarskimi, nie wywołuje jak dotychczas większych problemów, ponieważ jest jedną z form aktywnego wypoczynku, które najmniej szkodzą środowisku. Wynika to ze znikomości potencjalnych szkód, wyrządzanych przez turystów-narciarzy, którzy ponadto są w Górach Stołowych nieliczni i raczej rozproszeni. Problemem może być kwestia bezpieczeństwa turystów, którzy wędrują zimą po górach w czasie niepogody.

Rowery górskie wywołują silne kontrowersje. Szybki wzrost liczby ich użytkowników wywołuje zaniepokojenie wśród zwolenników ochrony przyrody, którzy chcieliby zakazać jazdy rowerami poza drogami asfaltowymi. Ale, jak poprzednio wykazano, na Drodze Stu Zakrętów panuje intensywny ruch pojazdów, w związku z czym rowery są tam dodatkowym utrudnieniem i zagrożeniem. Sami rowerzyści korzystają często ze szlaków dla pieszych, co może powodować oczywiste kolizje. Dlatego najlepszym rozwiązaniem wydaje się wyznakowanie specjalnych tras rowerowych, wykorzystujących sieć dróg leśnych. Należałoby również opracować regulamin udostępnienia parku dla cyklistów.

7. ZAKOŃCZENIE

Rozwój turystyki i zarządzanie całym parkiem byłoby o wiele sprawniejsze, gdyby siedziba Dyrekcji PNGS znajdowała się w Karłowie (np. w budynku dawnego nadleśnictwa, gdzie mieści się obecnie całoroczny ośrodek szkoleniowo-wypoczynkowy PZU), tak jak to było proponowane przez zespół projektodawców powołania parku z IOŚ w Warszawie. Oblicze Karłowa byłoby wtedy na pewno bardziej ekologiczne, a mieszkańcy i dyrekcja mogliby łatwiej znaleźć porozumienie i zacząć współpracować. Z perspektywy kilku lat funkcjonowania PNGS widać, że Kudowie wcale nie jest potrzebna siedziba dyrekcji parku, natomiast dla Karłowa byłaby ona niepowtarzalną szansą na indywidualny rozwój związany z zarządzaniem turystyką (wraz z edukacją ekologiczną) i ochroną przyrody.

Rozwój turystyki powinien odbywać się w wyniku stałego zarządzania nią przez dyrekcję PNGS. Zagospodarowanie turystyczne i jego utrzymanie musi

podlegać częstej kontroli i ewentualnej naprawie. Tylko wtedy możliwe jest umiejętne kreowanie udostępnienia turystycznego parku, które w praktyce funkcjonowania wielu obszarów chronionych, a zwłaszcza parków narodowych w Polsce i na świecie, stanowi najważniejszy i najtrudniejszy problem do ciągłego rozwiązywania. Dlatego niezwykle istotna staje się współpraca w dziedzinie turystycznej z miejscowymi i regionalnymi organizatorami wypoczynku, z organizacjami i klubami turystycznymi (PTTK, PZA i in.), które wpływają na charakter turystyki w Górach Stołowych i kształtują stosunek do nich i do parku narodowego.

Udostępnienie turystyczne PNGS musi być rozpartywane w skali lokalnej i regionalnej, nie tylko w odniesieniu do samych granic parku. Wynika to z umiejscowienia bazy noclegowej i uzdrowiskowej w otulinie Parku, co ma kluczowe znaczenie dla rozwoju turystyki w Górach Stołowych. Ponadto ich położenie w Kotlinie Kłodzkiej, obok innych atrakcji turystycznych, wymaga szerszego spojrzenia na potrzeby związane z prawidłowym rozwojem turystyki. Konieczna jest partnerska współpraca z okolicznymi gminami. Mają one istotny wpływ na kształtowanie charakteru turystyki na swoim terenie, a więc i w PNGS. Bez ich rozsądnego zaangażowania nie może być mowy o właściwym rozwoju turystyki w regionie. Dlatego zasady funkcjonowania turystyki w PNGS i jego udostępnienia dla różnych form użytkowania powinny być przedstawiane gminom jako propozycje do konsultacji i wspólnego realizowania. Władze gmin oraz ich reprezentacja w postaci Konsorcjum „Turystyczna Szóstka” powinny być bardziej zaangażowane w tworzenie takiego rodzaju turystyki, który byłby zgodny z zasadami ekorozwoju i celami funkcjonowania parku narodowego. Należy zatem stworzyć możliwości do stałej współpracy z samorządami, jak również z PTTK (mającym niewątpliwie zasługi i ogromne doświadczenie w turystyce, a które utrzymuje np. sieć szlaków w otulinie, będącą kontynuacją tras w PNGS), z organizatorami turystyki i wypoczynku (lokalne i regionalne biura podróży, agencje turystyczne, stowarzyszenia, kluby krajoznawcze, sportowe itd.), z administracją uzdrowisk, dla których PNGS jest naturalnym zapleczem.¹

Mgr Zbyszek Pisarski
Instytut Ochrony Środowiska
ul. Krucza 5/11
00-548 Warszawa

Wpłynęło:
20 października 1996 r.

¹ W pracy wykorzystano: 1. Koreferat przedstawiciela Rady Naukowej Parku Narodowego Gór Stołowych na pierwsze posiedzenie Komisji Planu Ochrony Parku, 1995; 2. Referat dyrektora parku na pierwsze posiedzenie Komisji Planu Ochrony Parku, 1995; 3. Referat programowy Generalnego Projektanta Planu Ochrony PNGS na drugie posiedzenie Komisji Planu Ochrony Parku, 1995; 4. Regulamin udostępnienia i korzystania z zasobów przyrodniczych PNGS, 1995.